

Az angol nyelv oktatásának hatása az iskoláztatásra Sárospatakon

Egy iskolai profilváltás empirikus vizsgálata

A sárospataki református kollégium gimnáziumában 1931-ben kormányzati segítséggel profilváltásra került sor.

1931 előtt Sárospatakon is a hagyományos humán gimnáziumi képzés keretein belül történt az oktatás. Mivel a református oktatási központ jelentősége az akadémiai jogszékes képzés szüneteltetésének kimondásával csökkent, mind a Kollégium, mind a református egyház vezetői arra törekedtek, hogy visszaállítsák az iskolakomplexumnak az oktatásügyben korábban játszott szerepét. Az 1931-ben teológiából és nyolc osztályos gimnáziumból álló Kollégium ugyanis 1923-ban elveszítette jogakadémiáját.

Az iskola vonzerejének növelése érdekében 1931-ben az akkor induló első és ötödik osztályban bevezették az angol nyelv oktatását. Az intézmény vezetői Klebelsberg Kunó kultuszminiszter irányításával végezték el az oktatás átalakítását. Az angol nyelv oktatása szorosan illeszkedett a Bethlen-kormány kormányzati koncepciójába, amely mindent megtett a trianoni békeszerződés revíziójáért. Mivel az 1920-as években a revízió támogatására először az angol arisztokrácia köreiből mutatkozott hajlandóság, a kormány megpróbálta erősíteni az Angliához fűződő kapcsolataikat, és e törekvés egyik láncszemének a sárospataki angol nyelvoktatás bővítése ígérkezett.

A sárospataki református kollégiumban mindig nagy jelentőséget tulajdonítottak az idegen nyelvek oktatásának. Ennek az a felismerés volt az oka, hogy az intézmény tanárai csak az idegen nyelvek használatával juthattak hozzá a legmodernebb tudományos ismeretekhez. Az idegen nyelvi ismeretek bővítését szolgálta a peregrináció, a diákok nyugat-európai egyetemi tanulmánya is.

Motiválta a profilváltást az a nemzetközi és nemzeti keretekben zajló oktatáspolitikai átalakulás is, amely a görög nyelv oktatásának feladását, a latin nyelv oktatásának szűkítését eredményezte. A gazdasági és társadalmi változások az élő nyelvek oktatásának kiterjesztését követelték meg.

Sárospatakon 1931 egy válságperiódus lezárását és az iskola új fejlődési pályára állítását jelentette. Tanulmányunk fő témája az iskolai profilváltás tanulói rekrutációra gyakorolt hatása.

Vizsgálatainkhoz a kor iskolai anyakönyveit használtuk fel. A tanulói rekrutáció összetételét a lakhely, a családfenntartó foglalkozása, valamint a felekezeti hovatartozás és a tanulmányi eredmény alapján elemeztük. Adatainkat kódoltuk és az SPSS program segítségével tártuk fel az összefüggéseket. Három táblázatot másodlagos források, az intézmény Értesítőiben található adatok segítségével készítettünk.

Vizsgálatainkat külön végeztük az 1930-as évek és az 1940-es évek tanulóinak adataival, mivel az 1930-as években még nem érvényesültek a második világháború előkészítésének torzító hatásai. Elemzésünk első két része úgynevezett keresztmetszeti vizsgálatokon alapul, mivel minden első és ötödik osztályos tanuló adatait felhasználtuk, ami lehetőséget adott részben a fluktuáció vizsgálatára, másrészt az adatok így jól reprezentálják az egész tanulói rekrutációt. A tanulmány harmadik részében három tanév rendelkezésünkre álló adatait hasonlítottuk össze.

Az angol nyelv oktatása Sárospatakon a két világháború között két formában történt. A nyolc évfolyamos gimnáziumban voltak olyan tanulók, akik tíz éves koruktól, tehát az első gimnáziumi osztálytól tanulták az angol nyelvet a latin és a német mellett. Nekik a gimnáziumi felső tagozatban egyes tantárgyakat (például a világtörténelmet) is angolul oktattak.

A két világháború között gyakran előfordult, hogy a négy gimnáziumi osztály elvégzése után egyes tanulók vagy megszakították, vagy más iskolatípusban folytatták tanulmányaikat. A nagyszámú lemorzsolódásból fakadó tanulói hiány pótlására Sárospatakon olyan ötödik osztályokat indítottak, amelyekbe azokat a tanulókat is felvették, akik az ötödik osztályban kezdték tanulni az angol nyelvet. Ez a képzési forma a szülők számára kisebb anyagi megterhelést jelentett, mint az első osztálytól való pataki taníttatás, ugyanakkor az iskola számára biztosította a tehetséges tanulói rekrutációt.

A harmincas évek

Vizsgálataink bemutatását az 1930-as évek adatainak elemzésével kezdjük. Ezen korszak elemzéséhez 904 tanuló adatai állnak rendelkezésünkre.

1. táblázat. A sárospataki református gimnázium első és ötödik osztályos tanulóinak angol tanulása lakhely szerint 1931 és 1942 között (%) (A – Sárospatak [N=169], B – 20km-es körzet [N=106], C – Zemplén megye [N=95], D – Szomszédos megyék [N=263], E – Távoli megyék [N=157], G – Külföld történelmi Mo., H – Budapest [N=55], I – Nincs adat)

Angolt tanult	Lakhely								
	A	B	C	D	F	G	H	I	Összesen N=904
Igen	46	25	46	47	60	12 fő	95	14 fő	49
Nem	54	75	54	53	40	8 fő	5	15 fő	50
Nincs adat								10 fő	1
Összesen	100	100	100	100	100	20 fő	100	39 fő	100

Az 1. táblázatból látható, hogy Sárospatak földrajzi vonzáskörzetétől távolodva nő az angolt tanulók aránya. Nagy a valószínűsége annak, hogy a Budapestről, külföldről (illetve a történelmi Magyarország területéről) és a távoli megyékből beiratkozott tanulók az angol nyelv tanulásának lehetősége miatt választották elsősorban az intézményt, mivel adataink alapján láthatjuk, hogy ezen lakhely-kategóriák tanulói nagyobb arányban kerültek az angolos csoportokba. A legkisebb arányban a Sárospatak közvetlen közeléből beiratkozottak választották az angol nyelvet. Feltűnő az eltérés mind Zemplén megyéhez, mind pedig Sárospatakhoz viszonyítva. Ennek magyarázatát abban kell látnunk, hogy a Sárospatakról beiratkozott tanulók szociális összetétele más volt, mint a Sárospatak körzetéből beiratkozott tanulóké. Sárospatakon egy jelentős értelmiségi réteg élt, ezzel szemben a város környékéről elsősorban a tanítók, kántorok és tehetősebb parasztszülők írárták gyermekeiket az intézménybe, akik nem ismerték fel a modern nyelvoktatás jelentőségét. (2. táblázat)

A foglalkozási kategóriák kijelölésekor igazodtunk a népszámlálások statisztikai adataihoz. Mivel adatbázisunkban a kántor és tanító, valamint a kisbirtokos parasztszülők nagy számban fordulnak elő, fontosnak tartottuk e kategóriák önálló vizsgálatát.

Az angol nyelvet előnyben részesítették a papi és tanári hivatást folytató szülők, a magasabb közhivatalnokok, a szabadfoglalkozású értelmiségiek, a tőkés tulajdonosok, vállalkozók és a földbirtokos szülők, tehát a gazdasági és szellemi elitréteg. Ezzel szemben a kishivatalnokok, a tanítók és kisbirtokosok ragaszkodtak a hagyományos humán gimnáziumi képzéshez. Ebben valószínűleg szerepet játszott tájékozatlanságuk, kisebb fogékonyságuk az új iránt.

2. táblázat. Angol tanulás első és ötödik osztályban a családfenntartó foglalkozása szerint 1931 és 1942 között (%) (A – Paraszt, iparos [N=146], B – Kishivatalnok [N=48], C – Pap, tanár, hivatalnok [N=229], D – Magasabb közhivatalnok, E – Magánhivatalnok [N=67], F – Szabadfoglalkozású, ért. [N=76], G – Gazdasági elit tagja [N=73], H – Tanító, kántor [N=91], I – Kisbirtokos paraszt [N=115], J – Nincs adat)

Angolt tanult	A családfenntartó foglalkozása									
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
Igen	33	17	53	25 fő	69	83	77	25	35	13 fő
Nem	66	83	44	11 fő	30	16	23	74	65	10 fő
Nincs adat	1		3		1	1		1		
Összesen	100	100	100	36 fő	100	100	100	100	100	23 fő

3. táblázat. Angol tanulás első és ötödik osztályban a tanulók felekezete szerint 1931 és 1942 között (%)

Angolt tanult	Felekezet					
	R. katolikus N=94	G. katolikus	Református N=700	Evangélikus	Más protestáns	Zsidó N=62
Igen	62	2 fő	44	31 fő	2 fő	74
Nem	37	4 fő	55	9 fő		24
Nincs adat	1		1			2
Összesen	100	6 fő	100	40 fő	2 fő	100

Az angolosok között a református felekezetet kivéve minden más felekezet tagjai nagyobb arányban fordulnak elő, mint a nem angolosok között. (3. táblázat) Ez az arány egyértelműen mutatja, hogy a nem református hitfelekezethez tartozók iskolaválasztását elsősorban az angol nyelv motiválta. Az angol nyelv oktatásának bevezetésével tehát az iskola kettős jellegű lett. Továbbra is megtartotta felekezeti jellegét, hiszen a tanulók 77 százaléka református maradt, az angol nyelv tanulása ugyanakkor az intézménybe vonzotta a más felekezetűeket. Az adatok pontosan mutatják az intézmény befogadó jellegét, a tanárok toleráns magatartását. Ezt támasztja alá a tanulmányi eredmények felekezetek szerinti vizsgálata is, ugyanis a nem református vallásúak általában jobb tanulmányi átlageredménnyel rendelkeztek, mint a reformátusok.

Adataink alapján megállapíthatjuk, hogy az angol nyelv tanításának bevezetése mérsékelte a lemorzsolódást. A két világháború közötti gimnáziumi képzés erősen szelektáló volt. Sárospatakon a tanulók 37 százaléka jutott el az első osztályból az ötödik osztályba, a lemorzsolódottak között viszont az angolosok aránya csupán 20 százalék. Ez az adat arra utal, hogy az angol nyelv bevezetése mérsékelte a tanulói fluktuációt. Ezt a jelenséget két okkal magyarázhatjuk. A nagyobb anyagi következmények miatt részben csak a jobb tanulmányi eredményt elérő tanulót küldték Patakra a távolabbi területekről. Ugyanakkor – mint ahogyan már bemutattuk – megváltozott a tanulók szociális összetétele is. A jobb szociális környezetből érkezett tanulók szülei jobb hatásokkal voltak képesek gyermeküket tanulmányaik folytatására ösztönözni, esetleg anyagilag arra is lehetőségük volt, hogy magántanár segítségével biztosítsák gyermekük jobb teljesítményét.

Vizsgálatunk ezzel összefüggő másik eredménye, hogy az angol nyelv tanítása javította a tanulói rekrutáció tanulmányi eredmény szerinti összetételét, ambiciózusabb, motiváltabb diákokat vonzott Sárospatakra. A tanulmányi eredmény vizsgálatához 3 tantárgy adatait használtuk fel. A magyar, a matematika és az angol, vagy a nem angolos tanulók esetében a latin nyelv osztályzatát vettük figyelembe az átlagszámításkor. Adataink alapján azt állapíthatjuk meg, hogy az angolos tanulók átlageredménye 2,11, míg a nem angolos tanulók átlageredménye 2,33 volt. (Az osztályzás ötfokú skáláján az egyes volt a legjobb).

A negyvenes évek

Tanulmányunk második részében azokat a különbségeket mutatjuk be, amelyek a harmincas és negyvenes évek angolos csoportjainak összetételét jellemezték. A negyvenes évek tanulói összetételének bemutatásához 755 tanuló adatait használtuk fel, akik közül 413 volt az angol nyelvet tanuló.

4. táblázat. Az első és az ötödik osztályos angolos tanulók aránya lakhely szerint két időszakban (A – Sárospatak, B – 20km körzet, C – Zemplén megye, D – Szomszéd megyék, E – Távoli megyék, F – Külföld, tört. Mo., G – Budapest)

	Lakhely							Összesen
	A	B	C	D	E	F	G	
Angolos tanulók aránya az 1930-as években (%)	46	46	46	47	60	60	95	49
Angolos tanulók aránya az 1940-es években (%)	59	43	43	39	71	83	93	55

Az 1940-es évekre az egész tanulói rekrutációban növekedett az angolosok aránya. (4. táblázat) Azt kell megállapítanunk, hogy a távoli megyékből és Budapestről elsősorban az angol nyelv tanulása miatt választották a tanulókat az intézményt mindkét korszakban, sőt a második korszakban még növekedett is ezen lakhely-kategóriákban az arányuk. Növekedett a sárospataki tanulók között is az angol nyelv népszerűsége. A többi lakhely-kategóriában az arányok változása nem releváns. A szomszédos megyékből érkezett tanulók között csökkent az angolosok aránya. Ennek az a magyarázata, hogy ezek a területek az iskola hagyományos beiskolázási körzetét képezték, ahonnan főleg a református falvak tehetséges, paraszti foglalkozást űző népességéből került ki a tanulók csoportja. Közöttük a református egyházi kötődés erősebb volt, mint a nyelv választása. A két korszak lakhely szerinti rekrutációjában a legjelentősebb változás, hogy az 1940-es évekre csökken a szomszédos megyékből érkezett tanulók száma és aránya. Míg az 1930-as években a tanulók 28 százaléka érkezett a szomszédos megyékből, az 1940-es években a szomszédos megyékből csupán 18 százalék gyarapította a tanulók számát.

5. táblázat. Az első és az ötödik osztályos angolos tanulók aránya a családfenntartó foglalkozása szerint két időszakban (A – Paraszt, iparos, B – Kishivatalnok, C – Pap, tanár, hivatalnok, D – Magasabb közhivatalnok, E – Magánhivatalnok, F – Szabadfoglalkozású, ért., G – Gazdasági elit tagja, H – Tanító, kántor, I – Kisbirtokos paraszt)

	A családfenntartó foglalkozása								
	A	B	C	D	E	F	G	H	I
Angolos tanulók aránya az 1930-as években (%)	34	17	55	69	69	83	77	25	35
Angolos tanulók aránya az 1940-es években (%)	32	43	56	95	77	82	90	45	47

Az 1940-es évekre az angolosok aránya minden foglalkozási kategóriában nőtt, csupán a paraszt és iparos szülők és a szabadfoglalkozású értelmiségi szülők gyermekeinek aránya, valamint a papok és tanárok gyermekeinek aránya stagnált. (5. táblázat) A legnagyobb arányeltolódás a magasabb közhivatalnokok gyermekeinél következett be. Ezen társadalmi csoport növekvő számban képviseltette magát a tanulói rekrutációban, ugyanakkor a növekvő számú tanulói csoportból egyre nagyobb arányú volt az angol nyelvet vá-

lasztók tábora. Ez az iskola egyre szélesebb körben való ismertségével (minden évben nyomtatott ismertető füzetet küldtek ki), másrészt az állami alkalmazottak gyerekeinek nyújtott ösztöndíjjal magyarázható. Az Angol Internátus ugyanis az egész korszakban likviditási gondokkal küzdött, így fontos volt a létszám teljes feltöltése. Az egy tanévre fizetett 800–900 pengős tan- és internátusi díj azonban még a biztos egzisztenciával rendelkező családok számára is nehézséget jelentett.

A sárospataki iskola a két világháború közötti oktatáspolitikai sikereinek reprezentánsa, megfelelő működése kormányzati érdek is volt. Másrészt a jelentős pozíciót betöltő öregdiákok (*Puky Endre, Perényi Zsigmond, Finkey Ferenc*) feltételezhetően szintén mindent megtettek annak érdekében, hogy az intézmény zavartalan működését segítsék. A szülőknek ez a csoportja ismerhette a kormányzati körök azon törekvését is, hogy a Németországtól való függést lazítandó, készüljenek fel az angol vagy az amerikai csapatok bevonulására. Ennek a politikai fordulatnak 1942-ben még volt némi realitása. Mindezen tényezők együttes következménye az állami hivatalnokok gyerekeinek nagy számú jelenléte.

A szabadfoglalkozású értelmiségi rétegek, a papok és tanárok gyerekeinek körében feltételezhetően azért következett be stagnálás, mert már az 1930-as években eleve egy bizonyos telítettség figyelhető meg, másrészt a református papok családjában a papi hivatást a gyermekek is folytatták, a teológiai tanulmányok pedig inkább a latin és a görög nyelv tanulását kívánták meg, így a gyermekek jelentős hányada a hagyományos humán gimnáziumi képzést választotta.

Azt, hogy a kishivatalnokok, valamint a tanítók és kántorok gyerekei is jóval nagyobb arányban választották az 1940-es években az angol nyelvet, mint az 1930-es években, azaz magyarázhatjuk, hogy az alapvetően kevésbé tájékozott társadalmi rétegek lassabban ismerték fel az új oktatási forma jelentőségét.

Feltűnő különbség, hogy a közel azonos számú tanulói csoportban jelentősen nőtt a paraszt és iparos szülők gyermekeinek száma és aránya (az 1930-as években 11, az 1940-es években 19 százalék). Mivel az adatfelvétellel 1946-ig jutunk el, így azt kell feltételeznünk, hogy valószínűleg az adatszolgáltatás már a bekövetkező társadalmi és politikai változásoknak megfelelően történt.

6. táblázat. Az első és az ötödik osztályos angolos tanulók aránya felekezet szerint két időszakban

	Felekezet					
	R. kat.	G. kat.	Református	Evangélikus	Más prot.	Zsidó
Angolos tanulók aránya az 1930-as években (%)	62	2 fő	44	77	2 fő	74
Angolos tanulók aránya az 1940-es években (%)	57	5 fő	52	83	4 fő	84

Felekezet szerint a görög katolikusok és a más protestánsok adatainak vizsgálatától eltekinthetünk, mivel ők mind számban, mind arányban nagyon kis jelenlétet mutatnak. A római katolikusok sem számban, sem arányban nem mutatnak jelentős változást. A reformátusok, az evangélikusok és a zsidók egyre növekvő arányban választották az angol nyelvet. Mindhárom felekezetben nagy hagyománya van az iskoláztatásnak és a kulturális tradíciók ápolásának. A zsidó felekezethez tartozó tanulók száma a zsidótörvények következtében drámai módon csökkent (46 főről 16 főre), de az angolosok aránya köztük is nőtt. (6. táblázat)

A beiskolázási adatok időbeli változása

A profilváltás hatását még plasztikusabban szemlélteti, ha egy olyan tanév adatait hasonlítjuk össze, amelyben még nem oktatták az angol nyelvet (1930/31), egy olyan tanévvel, amikor már mind a nyolc osztályban oktatták a nyelvet (1938/39). Ebben az esetben lényegében csupán két tanév tanulójának eredményeit elemezhetjük, viszont minden osztály adatait számításba vesszük, nem úgy, mint a longitudinális vizsgálat esetében, ahol az egymást követő első és ötödik osztályok adatait vettük górcső alá. A trianoni béke előtti állapotok szemléltetésére rendelkezésre állnak az 1915/16-os tanév lakhelyre vonatkozó adatai is. (7. táblázat)

7. táblázat. A sárospataki református kollégium tanulójának lakhely szerinti összetétele

Tanév	Lakóhely					Összesen	
	Zemplén m.	Szomszéd m.	Távoli megyék	Külföld	Budapest	%	N
1915/16	55	29	16	–	0 (0,4)	100	445
1930/31	51	36	8	3	2	100	478
1938/39	36	32	22	1	9	100	542

Az elemzés elvégzésekor a következő tényeket kellett figyelembe vennünk: a trianoni határok meghúzása előtt Zemplén megye több, mint kétszer akkora területű volt, mint a trianoni határok kijelölése után. Nagyobb területet jelentett értelemszerűen a szomszédos megyék kategóriájához tartozó országrész is. A lakhelyre vonatkozó adatok jól szemléltetik a trianoni béke előtti állapotokat.

Az 1930/31-es tanév közvetlenül megelőzte az angol nyelv bevezetésének tanévét, tehát elvileg az alapvető társadalmi és politikai hatások nem különböztek azoktól a hatásoktól, amelyek azt az időszakot jellemezték, amikor már az angol nyelvet tanították. Az 1938/39-es tanévben pedig már az angol oktatás teljes felfutásáról beszélhetünk, mivel már mind a nyolc évfolyamon folyt az angol nyelv tanítása. Ezért választottuk vizsgáldásunkhoz ezen tanévek adatait, amelyeket az Értesítőből vettünk.

Nincsenek adataink az 1915/16-os tanévről Sárospatakra és közvetlen körzetére vonatkozólag. Így a többi év e területekre vonatkozó adatait összevontuk és Zemplén megye adataival együtt vettük számításba. Ennek alapján megállapítható, hogy Trianon előtt nagyobb volt a Zemplén megyei tanulók aránya. Ez abból is következett, mint már írtuk, hogy a megye is nagyobb volt. 1920 után nőtt, majd 1931 után, az angol nyelv oktatásának bevezetésével csökkent a szomszédos megyékből érkezett tanulók aránya. Az angol nyelv bevezetése következtében viszont a távoli megyékből érkezettek aránya a háromszorosára nőtt. Még látványosabb az emelkedés a budapesti tanulók esetében (0,4 százalékról 9,4 százalékra).

Az 1915/16-os tanévben nincsenek külföldi tanulók az iskolában, hiszen a későbbi külföldiként számon tartott tanulók nagy része is a korábbi történelmi Magyarország területéről érkezett. 1938-ban pedig a felvidéki tanulók már újra nem külföldiek, így a csökkenés elsősorban ezzel magyarázható.

A szociális összetétel bemutatásakor (8. táblázat) nem egészen ugyanazokkal a kategóriákkal dolgozunk, mint a tanulmány első két részében, mivel – mint már említettük – ezen adatokat az Értesítőből vettük át, így az Értesítők kategóriáit kell használnunk. Jelentős változáson ment át a tanulók szociális összetétele. A legnagyobb növekedés a szabadfoglalkozású értelmiségi kategóriában figyelhető meg. Valószínűleg azért, mert gyermekeiket is ilyen pályára szánták, ahol csak úgy lehettek sikeresek, ha a legpiacképesebb

tudást birtokolták, ehhez pedig az angol nyelv tudása is hozzátartozott. Ezért törekedtek arra, hogy gyermekeik minél nagyobb számban tanulhassanak itt. Több, mint háromszorosára nőtt a gazdasági elithez tartozó szülők gyerekeinek az aránya. Érdekes módon nőtt a paraszt és munkás és iparos, valamint kereskedő szülők gyerekeinek száma és aránya a rekrutációban. Ez a képzés demokratizálódására utal. Elősegítette ezt a folyamatot az 1936-tól Patakról kiinduló „tehetségmentő” mozgalom is.

8. táblázat. A sárospataki református kollégium tanulói az apa foglalkozása szerint (%) (A – Paraszt, munkás, B – Iparos, kereskedő, kishivatalnok, C – Alkalmazott értelm. hivatalnok, D – Szabadfoglalkozású értelmiségi, E – Gazdasági elit, F – Kisbirtokos paraszt, G – Nincs adat)

Tanév	A családfenntartó foglalkozása							Összesen	
	A	B	C	D	F	G	H	%	N
1930/31	2	24	30	2	2	37	3	100	478
1938/39	5	30	25	14	7	18	1	100	542

Az adatok alapján azt tudjuk megállapítani, hogy jelentősen csökkent a kisbirtokos parasztok aránya a rekrutációban. Ez a tény a beiskolázási körzet parasztságának elszegényedésére utal. A szociális feszültségek éleződését az egyház érzékelte, ennek következménye a népfőiskolai mozgalom is, másrészt az is, hogy már 1940-ben olvashatunk a földosztás szükségességéről. A birtokos paraszt kategória nagyon különböző egzisztenciát takart, hiszen ide kellett sorolni az 1–2 hold földdel rendelkező törpebirtokostól kezdve a 20–30 hold földdel rendelkező birtokos parasztot, és meghatározta a paraszti birtokos helyzetét a föld minősége is.

A felekezeti összetétel két tanévre vonatkozó vizsgálata hasonló eredményhez vezet, mint a keresztmetszeti vizsgálat. (9. táblázat)

9. táblázat. A sárospataki református kollégium tanulói felekezet szerint (%)

Felekezet	Felekezet						Összesen	
	R. kat.	G. kat.	Református	Evangélikus	Más prot.	Zsidó	%	N
1930/31	12	9 fő	81	2	1 fő	4	100	478
1938/39	11	5 fő	75	5	5 fő	7	100	542

A görög katolikusok és a más protestáns kategóriába tartozók olyan kis számban fordulnak elő a mintában, hogy elemzésüktől eltekinthetünk. A római katolikusok aránya alig változik. Csökken viszont a reformátusok aránya, ugyanakkor jelentősen nő az evangélikusok és a zsidók aránya. Ezeket az adatokat az első zsidótörvény hatása még nem torzíthatta, így reális képet kaphatunk az iskola tanulóinak felekezeti összetételéről. Ez is igazolja azt a megállapításunkat, hogy a más felekezetűeket az angol nyelv tanulása vonzotta az iskolába, és ez csökkentette a reformátusok túlsúlyát a tanulói rekrutációban.

Összegzés

Meg kell állapítanunk, hogy 1931-ben új korszak kezdődött a sárospataki iskola történetében. Tanulmányunkban a három módon elvégzett vizsgálat azt bizonyítja, hogy az angol nyelv bevezetése jelentős változást indukált a sárospataki iskola fejlődésében. Növekedett a rekrutációban a távoli megyékből és a Budapestről érkezett tanulók száma,

ugyanakkor változott a tanulók szociális összetétele is. A gazdasági elitréteg és a szabadfoglalkozású értelmiségiek egyre nagyobb számban adták gyerekeiket az iskolába. A „szegények iskolájából” egy olyan elit oktatást folytató angol tagozatos képzést hoztak létre, amelynek célja a művelt szellemi elit utánpótlásának képzése volt. Ezt részben az elitrétegek gyerekeinek Patakra csábításával akarták elérni, aminek az volt a célja, hogy az iskola jelentős támogatókra tegyen szert. A tehetséges népi származású tanulók felkarolásával egy olyan szellemi elit képzése is cél volt, amely az egész nemzet felemelkedését szolgálta. A származási és a szellemi elit azonos közösségben nevelése mindkét réteget életre szóló élményhez és előnyhöz juttathatta. A felekezeti sokszínűség elősegítette a más felekezetűekkel szembeni toleranciára nevelést úgy, hogy a református tanulók református identitásukat az iskolában elmélyíthették. Az intézmény ugyanakkor a más felekezetűek számára is biztosított kötődést a református egyházhoz. Patakon az értelmiségivé válás olyan szellemi műhelye alakulhatott ki, amely a színvonalas tanulmányok biztosítása mellett eredményesen hozzájárult a diákok demokratikus értelemben vett politikai szocializációjához.

Irodalom

Breznysánszky László (2001): A 20. század iskolamodelljeinek politikai szocializációs hatásrendszere. *ÚPSZ*, 51. évf. 4. 12–24.

Karády Viktor (1997): *Iskolarendszer és felekezeti egyenlőtlenségek Magyarországon (1867–1945)*. Replika Kör, Budapest.

Az empirikus vizsgálathoz a következő anyakönyvek adatait használtuk fel:

1931/32-es tanév TIREL K.f.III. 46.

1932/33-as tanév TIREL K:g.I.1.

1933/34-es tanév TIREL K.g.I.2.

1934/35-ös tanév TIREL K.g.I.3.

1935/36-os tanév TIREL K.g.I.4.

1936/37-es tanév TIREL K.g.I.5.

1937/38-as tanév TIREL K.g.I.6.

1938/39-es tanév TIREL K. g.I.6.

A további tanévek anyakönyvei a Sárospataki Református Kollégium Gimnáziumának irattárában találhatóak.